

Over het komen en gaan van de Glanzige ooievaarsbek (*Geranium lucidum* L.) in Nederland

E.J. Weeda (Stichting FLORON, Postbus 9514, 2300 RA Leiden)

Geranium lucidum L. coming and going in the Netherlands

Although the Netherlands lie within the rough limits of the area of *Geranium lucidum*, this species is no native of this country. In the past century it was recorded at some country-seats in the province of Utrecht, but it was not recorded there anymore in the present century. Recently two localities were discovered in the coastal area. Of one of these, in the inner dunes near Overveen (Haarlem), a vegetation 'relevé' is given. The plant thrives here for the fourth year in succession, and the conditions seem rather favourable for its survival.

De Glanzige ooievaarsbek (*Geranium lucidum*) is een van die planten waarvan het verbazing wekt dat ze niet tot de Nederlandse flora behoren. Zijn areaal strekt zich – met onderbrekingen – uit van Zuidwest-Azië via het Middellandse-Zeegebied en West- en Midden-Europa tot Zuid-Scandinavië¹, en langs de Noorse kust dringt hij nog verder door tot voorbij 65° N.Br.² Wel is deze soort voornamelijk bergbewoner, maar gezien zijn voorkomen in de Eifel³ en het Belgische Maasdistrict⁴ zou men hem tenminste in Zuid-Limburg mogen verwachten.

Tot dusver heeft hij zich echter niet blijvend in ons land weten te vestigen, al heeft hij zich in een enkel geval jaren achtereen kunnen handhaven. Kort voor 1825 werd hij aangetroffen "op eenigzins beschaduwde gronden in het gras, tusschen het dorp Breukelen en de Nieuwersluis".⁵ In dezelfde omgeving is hij in 1860 nog verzameld, waarbij als nadere plaatsaanduiding de buitenplaats Vechtvlief wordt opgegeven.⁶ Verder is er een opgave uit 1882 voor Nijenoord bij Breukelen⁸, waarmee vermoedelijk Nijenrode wordt bedoeld.

Eveneens in de provincie Utrecht werd de Glanzige ooievaarsbek in 1835 gevonden bij Dennenburg onder Driebergen, waar hij ook in 1843 nog groeide.⁷ Uit dezelfde omgeving is er een ongedateerde collectie van een niet nader omschreven vindplaats bij Bunnik.⁷ Van meldingen voor Twello⁹ en Hilversum¹⁰ is nergens een bevestiging

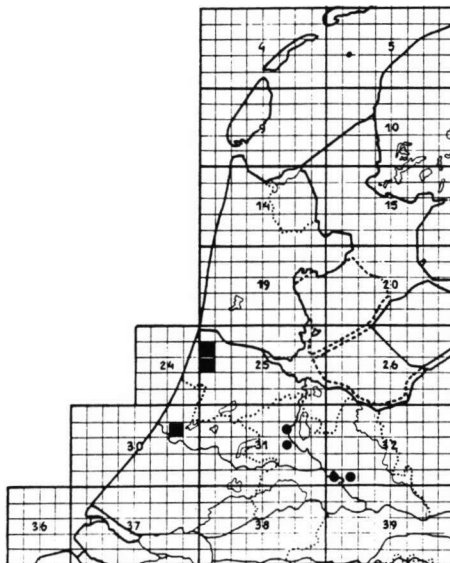

Fig. 1. Voorkomen van *Geranium lucidum* in Nederland. ■ = recente vindplaatsen; ● = 19e-eeuwse vindplaatsen. (De vondst in een tuin te Lunteren en de oncontroleerbare opgaven voor Twello en Hilversum zijn buiten beschouwing gelaten.)

te vinden, en herbariummateriaal ontbreekt. Met zekerheid weten we dus alleen dat *Geranium lucidum* in de omgeving van Breukelen en Driebergen op enkele buitenplaatsen een tijdlang heeft standgehouden, waarbij de veronderstelling voor de hand ligt dat hij oorspronkelijk met stinzenplanten was ingevoerd. Naar de oorzaak van zijn verdwijning valt slechts te gissen. Zie ook Figuur 1.

In elk geval blijft het na de melding uit 1882 in Nederland ruim tachtig jaar stil rondom een eventueel voorkomen van deze soort. Pas in 1964 wordt de Glanzige ooievaarsbek opnieuw gevonden en wel te Lunteren, "spontaan in tuin van zaadhandel"¹¹ – geen opgave die in de richting van inburgering wijst. In 1985 wordt de soort aangetroffen in een plantsoen te Oegstgeest, in matige schaduw onder ijl struikgewas op zandgrond, zonder andere adventieven.¹² Hierbij sluit aan het voorkomen in de duinen bij Overveen, waar de Glanzige ooievaarsbek sinds 1989 op een schaduwrijke plek in een nieuwe berm voorkomt. Zie Tabel 1.

Tabel 1. Opname bij Overveen, zwaar beschaduwde, zuidwaarts glooiende berm op humusrijk duinzand, 3 × 1 m². Enige belichting vanaf het zuidoosten. Datum: 16 juli 1991.

Boomlaag: <i>Ulmus minor</i>	70 %		
Hoge struiklaag: <i>Crataegus monogyna</i>	60 %		
Kruidlaag 60 cm hoog, bedekking	80 %		
Moslaag ontbrekend			
<i>Geranium lucidum</i>	3.3 fl	<i>Moehringia trinervia</i>	+1 fr
<i>Galium aparine</i>	3.3 fr	<i>Geranium robertianum</i>	+1 fl
<i>Impatiens parviflora</i>	2b.3 fl	<i>Geum urbanum</i>	+1 vg
<i>Urtica dioica</i>	2b.2 fl	<i>Glechoma hederacea</i>	+1 vg
<i>Ulmus minor</i> (opslag)	2b.2 vg	<i>Crataegus monogyna</i>	+1 jv
<i>Alliaria petiolata</i>	2a.2 vg		

Deze begroeiing is te rekenen tot het (Galio- of Geo-) Alliarion. In Duitsland geldt *Geranium lucidum* als kensoort van een eigen Alliarion-associatie.¹³

Glanzige ooievaarsbek lijkt in groeivorm op Robertskruid (*Geranium robertianum*), waarmee hij ook dikwijls samen voorkomt. Het eerste waaraan men hem dan opmerkt, zijn de kleinere bloemen: de plaat van de – evenals bij Robertskruid onge-spleten – kroonbladen is veel korter dan de nagel.¹⁴ Vervolgens vallen ook de vrij lichte tint van de 'massievere', niet samengestelde (schut)bladen en het vrijwel ontbreken van beharing op. Bij Overveen hingen de sterk vertakte planten als een deken over de overige vegetatie op dezelfde manier als ook Kleefkruid (*Galium aparine*) dat ter plaatse deed. Vermeldenswaard is nog dat in dezelfde omgeving op een vergelijkbare standplaats in 1988 Springzaadveldkers (*Cardamine impatiens*) werd aangetroffen, ook een bergplant van vochtige, schaduwrijke plaatsen op losse, voedselrijke grond en eveneens een soort die de laatste tijd met toenemende frequentie in ons land gevonden wordt.

Volgens Oberdorfer c.s.^{13 15} is *Geranium lucidum* een plant van beschaduwde, stikstofrijke plaatsen op voedselrijke, stenige grond in gebieden met een vochtig en 's winters mild klimaat. Aan de eisen voor overleving lijkt bij Overveen wel voldaan, en het feit dat de plant hier al voor het vierde achtereenvolgende jaar wordt waargenomen wettigt aandacht voor deze uitheemse soort, die wellicht nog eens het burgerrecht van de Nederlandse flora zal verwerven.

1. H. Meusel, E. Jäger, S. Rauschert & E. Weinert, 1978. Vergleichende Chorologie der zentral-europäischen Flora, Karten, 2: 262. Jena.
2. K. Fægri, 1960. Maps of distribution of Norwegian plants, 1. The coast plants. Univ. Bergen Skr. 26.
3. H. Haeupler & P. Schönfelder, 1988. Atlas der Farn- und Blütenpflanzen der Bundesrepublik Deutschland. Stuttgart.
4. E. van Rompaey & L. Delvosalle, 1979. Atlas van de Belgische en Luxemburgse Flora, ed. 2. Meise.
5. H.C. van Hall, 1825. Flora Belgii Septentrionalis 1 (1/2). Amsterdam.
6. R.B. van den Bosch, 1863. Jaarlijksch verslag van den toestand en de werkzaamheden der Vereeniging. Ned. Kruidk. Arch. 1 (5): 223–245 (tweede stel). – Zie p. 225.
7. L. Vuyck, 1901. Prodrromus Florae Batavae, ed. 2, 1 (1). Nijmegen.
8. H. de Vries, 1889. Bijdrage tot de Flora van het Gooi. Ned. Kruidk. Arch. 2 (5): 524–532.
9. J. Kops & J.E. van der Trappen, 1846. Flora Batava 9: 672. Amsterdam.
10. Anonymus, 1874. Planten waargenomen te Hilversum, Huissen en Blaricum ... op den 6en Juli 1872. Ned. Kruidk. Arch. 2 (1): 304–307.
11. S.J. van Oostroom & Th.J. Reichgelt, 1965. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in Nederland, hoofdzakelijk in 1964. Gorteria 2: 109–119.
12. Etiketopgave van J.F. Veldkamp; zie ook R. van der Meijden & W.J. Holverda, 1987. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1985 en 1986. Gorteria 13: 221–242.
13. Th. Müller, 1983. Artemisietaea vulgaris, in E. Oberdorfer (Herausg.), Süddeutsche Pflanzengesellschaften, 2. Aufl., 3: 135–277. Stuttgart/New York. – Zie p. 194.
14. R. van der Meijden, 1990. Heukels' Flora van Nederland, ed. 21. Groningen.
15. E. Oberdorfer, 1983. Pflanzensoziologische Exkursionsflora, 5. Aufl. Stuttgart.